

УДК 366.637

DOI <https://doi.org/10.32689/maup.philol.2025.1.6>**Оксана КОСЮК**

доцент кафедри соціальних комунікацій, факультет філології та журналістики,

Волинський національний університет імені Лесі Українки

ORCID: 0000-0001-8093-1961

ІНТЕРМЕДІАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО СПРОСТУВАННЯ СТЕРЕОТИПІВ ЩОДО ДІЯЛЬНОСТІ КИТАЙСЬКИХ ЗМІ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Більш актуальну проблему, ніж китайські ЗМІ (у найширшому розумінні цього слова – включаючи газети, журнали, сховища файлів, блоги тощо), сьогодні відшукати важко, адже саме від позицій та діяльності цих медіаторів думок політикуму й населення КНР залежить доля нестабільного світу. І якщо інформаційна сфера інших держав переважно наповнюється сподіваннями та припущеннями стосовно перспектив й стратегій Китаю, медіапростір Піднебесної – єдине першоджерело і носій найбільш достовірних даних, продукування яких, на жаль, й досі сприймається стереотипно: з покликаннями на закритість, співпрацю з Росією та комуністичний режим. Тим часом, навіть поверховий огляд сайтів засвідчує кардинально протилежне: інформативну насиченість, достовірність, баланс, строге дотримання міжнародних стандартів. Прицільне зосередження на ЗМІ, в бік яких спрямовано безліч негативних закидів, дозволяє повністю розвіяти сумніви. Державні масмедіа, звісно, лагуються під систему: передовиці часто постають у вигляді звітів та промов Голови КНР Сі Цзиньпіна та інших тенденційних матеріалів, однак наповнення ЗМІ усіх форм власності (на відміну від Сирії, Ірану, Азербайджану тощо) цілком якісне. Проблема, головне, в тім, що потенційна аудиторія не лише перебуває в полоні стереотипів, а й медійно безграмотна – не здатна сприймати претексти, затексти, контексти, інтертексти. Їй варто мати на увазі, щонайменше, наступне: продукуючи інформацію, журналістика вкладає її в жанрологію трьох блоків, серед яких інформаційний (замітка, звіт, інтерв'ю, репортаж) претендує на констатацію фактів та абсолютну достовірність; аналітичний (кореспонденція, коментар стаття, огляд, пресконференція, токшоу) вимагає присутності опозиційних спікерів та збалансованості думок (усталений варіант підміни – використання неекспертів та відсутність паритету); публіцистичний (рецензія, замальовка, нарис та його різновиди – документальний фільм, фейлетон, памфлет) органічно може містити вигадки, фейки, авторські підходи тощо. Отже, від кінодокументалістики, для прикладу, не варто вимагати правди. Цей жанр використовується тоді, коли потрібно тиснути на емоції та вводити в оману. Саме це ми й спостерігаємо у ситуаціях законодавчо задекларованої «співпраці» китайських та російських журналістів на теренах війни в Україні.

Ключові слова: війна, ЗМІ, Китай, комунікація, стереотип, Україна.

Oksana Kosiuk. INTERMEDIAL APPROACH TO DESTROYING STEREOTYPES ABOUT THE ACTIVITIES OF CHINESE MASS MEDIA (IN THE CONTEXT OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR)

It is difficult to find a more pressing problem than the Chinese media (in the broadest sense of the word – including newspapers, magazines, file storage, blogs, etc.) today, because the fate of the unstable world depends on the positions and activities of these mediators of the opinions of the Chinese politicians and population. And if the information sphere of other countries is mostly filled with hopes and assumptions about China's prospects and strategies, the media space of the Celestial Empire is the only primary source and carrier of the most reliable data, the production of which, unfortunately, is still perceived in a stereotypical way: with references to secrecy, cooperation with Russia and the communist regime. Meanwhile, even a brief review of the sites shows radically the opposite: informative richness, reliability, balance, and strict adherence to international standards. Focusing on the media, which is the target of many negative accusations, can completely dispel doubts. The state media, of course, are adjusting to the system: the front pages often appear in the form of reports and speeches by Chinese President Xi Jinping and other biased and editorialized materials, but the content of the media of all forms of ownership (unlike Syria, Iran, Azerbaijan, etc.) is quite high quality. The problem is mainly that the potential readership is not only in the grip of stereotypes, but is also media illiterate because it is unable to perceive pretexts, subtexts, contexts, intertexts. They should keep in mind at least the following: when producing information, journalism puts it into the genre of three blocks, among which the informational one (a note, a report, an interview, a news article) claims to state facts and absolute reliability; analytical (correspondence, a commentary article, a review, a press conference, a talk show) requires the presence of opposition speakers and a balance of opinions (a common substitute is the use of non-experts and lack of parity); journalistic (a critical review, a sketch, an essay and its varieties – a documentary, a squib, a pamphlet) can naturally contain fiction, fakes, author's approaches, etc. So, for example, documentaries should not be expected to tell the truth. This genre is used when it is necessary to put pressure on emotions and mislead. This is exactly what we are observing in situations of legally declared «cooperation» between Chinese and Russian journalists while covering the war in Ukraine.

Key words: China, communication, mass media, stereotype, Ukraine, war.

Постановка проблеми. Про Китай в Україні вже є чимало інформації, однак вона має стосунок переважно до історії, мистецтв, філософії тощо (всього того, що пройшло випробування часом й що можна спостерігати відсторонено, так би мовити – з погляду вічності). Засоби масової комунікації в окресленому сенсі, вочевидь, надто невдячний об'єкт для досліджень, особливо в умовах війни Росії проти України, на теренах якої мітингова журналістика (насправді – пропаганда) запопадливо й сліпо маркує «своїх» та «чужих», уникаючи будь-яких дискусій, не кажучи вже про можливості партнерства. Зашорений погляд на журналістику КНР подає її як суцільно контрольований проросійський проєкт комуністичної партії, у якому немає місця вільній думці та реалізації міжнародних стандартів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Однак подібний підхід ставлять під сумнів не лише базовані на гармонії й паритеті сакральні тексти на кшталт «І-цзін», «Гуй Гу-Цзи», «Чжуан-цзи» тощо, ідеї яких обертаються довкола проблем вибору та свободи мислення, а й науковці, що здійснюють дослідження в царині міжнародних відносин та, зокрема, співпраці Китаю з Україною (І. Кіпцар В. Величко, В. Кіктенко, В. Урусов, О. Дроботюк, О. Олійник, С. Юйхуа, Чжан Хун) і Росією (О. Микал, М. Любіна, Л. Альгрєн Ф. Юцзюнь).

Щодо інформаційного простору Піднебесної, то його в Україні зовсім не досліджено. Лиш невеликі розвідки (розміщені у журналі «Україна-Китай») здійснили Ю. Пойта (присвячено бізнесу у соціальних мережах [10, с. 86–88]), Лі Сянь (про Українську службу Міжнародного радіо КНР [7, с. 142–144]), Лу Сяюй (про наслідки повномасштабного вторгнення Росії в Україну та зустрічні реакції китайського соціуму [9, с. 83–96]). Присутні також віртуальні обговорення масмедіа КНР у вигляді семінарів та круглих столів, за результатами яких сформовано пілотні порадики для ефективного співіснування української та китайської журналістик.

Окрему увагу слід звернути на публікацію М. Леврінц «Компаративний корпусний аналіз висвітлення російсько-української війни в англomовній східній і західній пресі», у якій з'ясовано, що, на відміну від європейських ЗМІ, які виявляють непохитність позиції в засудженні агресивних дій з боку Росії, азійські джерела (а отже – й КНР) акцентують політику нейтралітету [6, с. 1].

Мета й методологія дослідження. Мета нашої розвідки – за допомогою моделювання,

контент-, семіотичного та структурного (жанрологічного) аналізів найбільш критикованих медіа КНР («Сінхуа», «Женьмінь жибао» та ін.) перевірити слушність шаблонних уявлень про ЗМІ Китаю. Аби здійснити розгляд, відштовхуємось від актуальних експертиз та власних спостережень.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розпочнемо з того, що російські й китайські державні медіа справді підписали меморандум про співпрацю в царині інновацій та розробок у галузі медіатехнологій (уже під час війни – в березні 2023 [5]). Цією угодою передбачено широкий спектр взаємодій, разом з можливостями акредитацій та переважним правом на висвітлення критичних матеріалів. А ось в україно-китайській семіосфері, включно з ювілейним 2017 (25-річчя встановлення дипломатичних відносин), медіа обох держав фігурують переважно як соціальні платформи для комерції [10, с. 86–88] та просвітництва (підтримання діаспор, «Українського дому» в Пекіні, популяризації театрів «Шовкового шляху» тощо – власне ці осередки на сьогодні найбільш популяризовано та вивчено, навіть захищено кілька дисертацій). Щодо функціональних ЗМІ, то їх, як ми вже зазначили, стабільно ігнорують. «Єдине, що ми можемо, що нам необхідно зробити, – вже давно накласти санкції на China media group, Phoenix TV та на всю китайську пропаганду», – зазначає Артур Харитонов, президент «Ліберально-демократичної ліги України», котрий твердо переконаний, що Україна жодним чином не здатна вплинути на тамтешні медіа, однак «покликана» обмежити їхню діяльність. А. Харитонов звертає особливу увагу на Phoenix TV, репортер якого Лу Юйгуан, відвідавши Маріуполь, розповідав у пропагандистському фільмі про «українських нацистів». На жаль, ми не можемо в цьому пересвідчитися, оскільки покликання на критиковану продукцію відсутні. І навіть якщо така стрічка справді існує, то це не журналістика, а публіцистика (що як жанр закономірно базується на вигадках та маніпуляціях, а отже – не претендує на правду і точність). Негативної думки про медіа КНР й Катержина Прохазкова, аналітик проєкту «Sinopsis», котра ще у листопаді 2022 в інтерв'ю «Суспільному» закликала «не зосереджуватися сильно на китайському медіаринку, тому що він, – на погляд дослідниці, – втрачений для нас» [8].

Подібні позиції можна множити. Однак, на наш погляд, вони не обґрунтовані й не підтверджені фактично: відкриваючи й поверхово оглядаючи сайти провідних китайських

медіа, не спостерігаємо там засилля проросійських наративів. Навпаки – позірною інформація доволі збалансована. А втім спробуємо здійснити глибший розгляд. Однак, не чекаючи результатів, зауважимо: вже зрозуміло – проблема вищеназваних «експертів» в тому, що вони не враховують специфічну природу ЗМІ та їх залежність від світового законодавства, у контексті якого якість – не пропаганда цінностей та оприлюднення «правильних» ідей чи позицій (з таким ми часто стикалися, вивчаючи азербайджанські, іранські, палестинські та – навіть – українські медіа), а констатація фактів та врівноваження експертиз – з обов'язковим виходом на достовірні джерела (тут пальма першості, безумовно, поки належить США [3, с. 78–97]).

Журналістська вкладає аргументи та факти у три блоки жанрів: інформаційний (замітка, звіт, репортаж, інтерв'ю) продукує винятково факти; аналітичний (стаття, кореспонденція, огляд, коментар, рецензія, пресконференція, токшоу) орієнтується на врівноваження експертиз; публіцистичний (замальовка, есе, нарис та його візуалізація – документальний фільм, а також фейлетон і памфлет) допускає усі можливі види експериментів, емоцій та фальсифікацій. Отже, опускаючи чи піднімаючи планку очікувань, слід обов'язково робити ставку на жанр.

За запитом «масмедіа Китаю», найперше відкривається повідомлення, що в КНР діють власні платформи спілкування та соціальні мережі, такі як WeChat, Qzone, Weibo (цифровий «прохід» іноземцям до них відсутній), а також сукупність засобів для обмеження доступу до інтернету під назвою «Великий китайський фаєрвол» чи «Золотий щит». Тож доречно припустити, що на приватному й вуличному рівнях мешканці Піднебесної отримують вкрай обмежену й неточну інформацію про все, що відбувається у світі (зрештою, це нормально для соціалістичної країни – згадаймо СРСР, де чутки ширилися зі швидкістю світла й часто трансформувалися в анекдоти). Однак, як ми вже акцентували, попередньо оглянувши сайти офіційних китайських ЗМІ, ми в цьому серйозно засумнівалися: такої кількості й різноманіття інформації немає навіть в американських та європейських медіа (і усі, без винятку, дані паралельно перекладаються, щонайменше, англійською, французькою та японською). Помітивши вагому розбіжність між інспірованим та дійсним, передбачаємо, що й інформація про війну в Україні може виявитися кількісно та якісно відмінною.

Найбільш рейтинговим та популярним на сьогодні слід вважати створене майже століття тому (1931 р.) «Червоне інформаційне агентство Китаю» («Сінхуа», спрощеною китайською – 新华社), Дещо змодифікувавшись у контексті часу, «Сінхуа» об'єднало безліч масмедій різного рівня та профілю й постало як найбільший китайський конгломерат з розлогими сітками комунікацій планетарного виміру. Офіційний сайт пропонує наповнення семи мовами, включаючи китайську, англійську, французьку, російську, іспанську, арабську та японську. 06.01.25 його центральну нішу у «найкращих радянських традиціях» «прикрашає» передовиця із портретом плакатного типу. Повідомлено: Сі Цзіньпін виступив із важливою промовою на четвертому пленарному засіданні XX скликання Центральної комісії з перевірки дисципліни, наголосивши, що народ повинен дотримуватися духу реформ та вести жорстку й затяжну війну із корупцією...

Далі дуже багато новин, але пошук за допомогою контент-аналізу відсутній. Однак, прогорнувши сторінку, можна знайти дещо й про Україну. Приміром, сьогодні (05.01.25) з покликанням на сайт ТСН зафіксовано, що співробітники Міжнародного агентства з атомної енергетики повідомили про гучні вибухи поблизу Запорізької атомної електростанції [11]. Хто спричинив безлад – не уточнено. Хоча поряд розміщено матеріал, в якому агентство новин «Сінхуа» (в особах кореспондентів Бао Номін та Лі Дунсюй), покликаючись на Міністерство оборони Росії, стверджує, що саме українські збройні сили спробували атакувати Запорізьку АЕС за допомогою дронів, але всі безпілотні літальні апарати заблокували засоби ППО. Оскільки в повідомленні Телевізійної Служби Новин про фігурантів нічого не сповіщають (і це дивно), можна припустити, що китайці мають рацію.

Далі бачимо відео з підводкою: війна (зауважуємо, вжито саме це слово) між Росією та Україною переросла у третю холодну зиму, і люди з обох боків зустрічають новий рік у розпал бойових дій. Тут, аби зрозуміти, як розгортається російсько-українське протистояння, міжнародні новини («Сінхуа.нет») доречно поєднують коментарі головного репортера московського відділення інформаційного агентства Хуан Хе, головного репортера київського відділення Лі Дунсюй і дослідниці російського, східноєвропейського й центральноазіатського регіонів китайської академії суспільних наук Лі Юнхуей [4]. Далі слухаємо цілком збалансований (й особливо

цікавий з семіотичного погляду) виклад: по-перше, скрізь присутні жовто-блакитні барви (ними буквально перенасичено матеріал), по-друге, російський та китайський коментатори, як і тамтешня дикторка, перебувають в глухому, замкненому, позбавленому будь-яких шумів приміщенні, а спеціальний репортер, що мовить з Києва, стоїть на відкритому «усім вітрам» Хрещатику... Це нашоє на думки про спеціально вчинений перформанс: у першому випадку – тоталітарний, в другому – демократичний. Так, використовуючи коди й знаки, «Сінхуа.нет» може підспудно демонструвати свою прихильність до України. І навіть, якщо на сайті присутня навігація, що автоматично варіює барви й вираховує користувача з України, то аж настільки змінювати фон вона не спроможна. За це слід відзначити відеовиробників Хоу Імін, У Інань, Чжан Яньфан та візуального дизайнера Ші Чао. Особливий респект медійникам за відвагу називати реалії своїми іменами.

Перейшовши за лінком на рубрику «Китайська військова сіть», 05.01.25 бачимо сповіщення: за даними Міноборони РФ, аби не допустити просування російської армії у напрямку Курська, ЗСУ спробувала контратакувати в районі хутора Белкіна. Для сформування диверсійної групи українська армія направила туди два танки, підривну машину, 12 бойових бронетранспортерів та повітряно-десантні війська. Далі у повідомленні йдеться, що в цьому напрямі російська Північна група розгромила 14 бригад й відбила дві українські контратаки. ЗСУ втратила 340 вояків [1].

Після цього (буквально у наступній новині) «Сінхуа» уточнює: в Збройних силах України повідомили, наче українська армія «досягла прогресу» в напрямку Курська, хоча й запеклі бої продовжуються. Раніше, як зазначено на сайті, керівник Офісу президента України Єрмак опублікував в соціальних мережах підтвердження, що ЗСУ розпочала наступ [1].

Якщо опиратися на математичні дані, слід зауважити – в плані джерельних баз та балансу думок публікація геть непогано укомплектована (хоч інформація із соцмережі явно зайва, однак вона, швидше, додатковий аргумент супроти «залізобетону» в обличчі Міноборони Росії). Такого дотримання міжнародних стандартів немає навіть у ЗМІ Вірменії [3], не кажучи вже про Іран, Афганістан, Сирію та – навіть – Ізраїль. Отже, найбільш офіційне ЗМІ Китаю працює якісно.

На наступних сторінках новини повторюються, вочевидь, давніші переходять в архів.

Одна з найпопулярніших щоденних китайських газет 光明日報 («Женьмінь жибао»). У перекладі – світла ясність. На запит 乌克兰 (Україна) видання зауважує: «Серед 32,6 мільйонів одиниць даних у бібліотеці мультимедійних матеріалів для вас було знайдено близько 28 847 відповідників» (це на п'ять тисяч більше, ніж, приміром, в інфосфері Chinadaily). Левова частка матеріалів дублюється (з виносками на внутрішнє першоджерело – CCTV.com, чийми матеріалами «Женьмінь жибао» користується найчастіше). Ресурс CCTV.com [2] постійно оновлюється за допомогою головних новин із Китаю та всього світу, пропонуючи репортажі, прямоефірний відеоконтент, а також архіви – з можливістю глибинного пошуку. CCTV.com доступний китайською, англійською та мовами тубільних етносів (офіційно з цих меншин вказано лиш монгольську – О. К.). Медіапосередник, окрім «Женьмінь жибао», втілює угоди про співпрацю із «Сінхуа», «Китай Дейлі», «ЦНДІ», «Народною газетою», China.org.cn, «Тайвань.сн», «Цюші». Отже, через вказаний ресурс можна вийти на майже весь інфоспростір Піднебесної.

Однак і дублювань із «Сінхуа» чимало: відеоогляд з підводкою «2025 року XXI століття США знову постраждали від тероризму; новина (кореспонденція): 03.01.25 Росія завдала масованих ударів по українських містах (з покликанням на соціальні мережі Президента України й констатацією, що одна людина загинула, а четверо отримали поранення); прямим запозиченням із «Сінхуа» подається вже відома нам інформація про спільний з Бразилією «Консенсус із шести пунктів»; неодноразово йдеться також про США та інші країни, що надавали військову підтримку Україні; окрім вже звичних даних про відданість сприянню мирного вирішення «української кризи» та палестино-ізраїльського конфлікту, пишуть, що Китай зробив внесок в історичне примирення між Саудівською Аравією та Іраном і саме такими є «сліди, які він залишить в історії миру та розвитку світу». Інша інформація з підбірок цілком оригінальна. Однак до неї звернемося у наступних публікаціях.

Отже, ситуація з китайськими масмедіа виявилась не такою плачевною, як прийнято вважати. Робота «Сінхуа», «Женьмінь жибао», CCTV.com та ін. поєднує тисячолітні традиції з найсучаснішими досягненнями міжнародного права. Передовиці справді лаптуються під стиль радянської доби й публікації, очевидно, не оминає горнило цензури, однак

правдива інформація все одно просочується завдяки можливостям вторинних знакових систем, що застосовують символіку кольорів, параметри простору, інтертекстуальність, варіанти аудіовізуальних наповнень та принагідних покликань, варіативність підбору й розміщення новин тощо.

Річ у тім, що в Китаї споконвіку існувала традиція балансу, фактичності, науковості. На цьому тримаються всі сакральні (з погляду вічності – найбільш світські) книги: «І-цзін»,

«Гуй Гу-Цзи», «Чжуан-цзи» тощо, рецепція яких потребує навичок складного декодування не лишень вербальності, а й алгебраїчних та геометричних факторів.

І все ж – найбільш надійним герменевтичним помічником у роботі з текстами китайських ЗМІ слід вважати жанрологію, бо саме вона розставляє маркери й відсотки ймовірної достовірності. Але ця проблема претендує на поглибленіше вивчення в межах окремих розвідок.

Література:

1. Bao Nuomin. Ukrainian troops launch new offensive in Kursk direction, Russia claims to have repelled it. Xinhua News Agency. 2025. URL: http://www.81.cn/ss_208539/16362832.html (date of application: 14.01.2025)
2. CCTV.com.: Official websitehttps. 2025. URL: <http://www.cctv.com/index.shtm> (date of application: 05.01.2025)
3. Kosiuk Oksana. Propaganda and Journalism (in the Context of the Second Karabakh War). *European journal of transformation studies*. 2022. URL: https://www.journaltransformation.org/docs/issues/EJTS_2022_Vol_10_No_1/EJTS_2022_Vol_10_No_1.pdf (date of application: 05.02.2025)
4. Yang Dingdu. The war between Russia and Ukraine continues for another year. How far is peace? Xinhua. 2025. URL: <http://www.news.cn/world/20241227/bb3de873ae3a4796b80a2214dc30b886/c.html> (date of application: 10.01.2025)
5. Буцко Діана. «Частина китайців вірить у те, що Буча була інсценована»: китайські медіа та війна в Україні. Детектор медіа, 2023. URL: <https://detector.media/infospace/article/210452/2023-04-24-chastyna-kytaytsiv-viryut-u-te-shcho-bucha-bula-instsenovana-kytayski-media-ta-viyna-v-ukraini/> (дата звернення: 25.01.2025)
6. Леврінц М. І. Компаративний корпусний аналіз висвітлення російсько-української війни в англомовній східній і західній пресі. *Східний світ*, 2023, (3 (120)).
7. Лі Сянь. Українська служба Міжнародного радіо Китаю: намагаємося робити хороше радіо, але не тільки це. *Україна–Китай*, 2017, Спеціальний випуск № 1 (7).
8. Лісовська Роксолана. Полк «Азов» в Гонконзі, «біолабораторії» та «брудна бомба» – дослідниця Китаю про російську пропаганду в ЗМІ КНР. *Суспільне. Новини*. 2022. URL: <https://suspilne.media/309238-polk-azov-v-gonkonzi-biolaboratorii-ta-brudna-bomba-doslidnica-kitau-pro-rosijsku-propagandu-v-zmi-knr/> (дата звернення: 28.01.2025)
9. Лу Сяююй. Хроніки сьогоденного Києва. *Україна–Китай*, 2023, № 1 (24).
10. Пойта Ю. В. Український бізнес в китайських соціальних мережах. *Україна–Китай*, 2017, Спеціальний випуск № 1 (7).
11. Сердюк Катерина. МАГАТЕ зафіксувала два вибухи поблизу Запорізької АЕС: що відомо. *Телевізійна служба новин*. 2025. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/magate-zafiksuvala-dva-vibuhi-poblizu-zaporizkoyi-aes-scho-vidomo-2738070.html> (дата звернення: 17.01.2025)